

УДК 338.48

Гурова Д.Д.¹, Шабала Б.В.²

¹ канд. геогр. наук, доцент, НУ «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

² студ. гр. ГФ-213, НУ «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

ТЕМНИЙ ТУРИЗМ: ВУАЙЄРИЗМ ЧИ ОСВІТА?

Людей завжди захоплювали місця, пов'язані зі смертю, трагедією чи моторошними подіями. Ця незмінна цікавість зробила темний туризм дедалі популярнішим сьогодні. Термін «темний туризм» був введений у 1996 році Дж. Джоном Ленноном та Малкольмом Фолі, двома викладачами Глазгівського каледонського університету. Його також іноді називають чорним туризмом, танатуризмом або туризмом горя [1].

У своїй роботі Дж. Леннон пояснив, що протягом багатьох років людей приваблювали місця та події, пов'язані зі смертю, катастрофами, стражданнями, насильством та вбивствами. Він наголошує, що темний туризм – це не нове явище: від Стародавнього Риму та гладіаторських боїв до відвідування публічних страт у Лондоні та інших великих містах світу смерть мала свою привабливість.

Похмурі туристичні місця пов'язані з трагічною історією. Це місця звірств, аварій, геноциду, стихійних лих або сумнозвісної смерті. Здається похмурим, що люди відвідують ці місця, але реальність така, що ці місця уособлюють важливу історію людства.

За словами Дж. Леннона, «туризм і смерть мають цікавий зв'язок. Смерть та масові вбивства є головним стримуючим фактором для розвитку певних напрямків, проте в інших такі дії можуть стати основною метою відвідування» [1].

Наприклад, Чорнобиль, місце найгіршої у світі ядерної катастрофи, яка призвела до тисяч смертей, є прикладом цієї дихотомії. Після катастрофи 1986

року це місце залишилося майже недоторканим. Але у 2002 році туристи почали виявляти інтерес, а потім у 2019 році було оголошено, що Чорнобиль став офіційною туристичною пам'яткою України.

Темний туризм буває дуже різноманітним. Зв'язок зі «смертю та катастрофою» може бути дуже прямим, як у мавзолеях великих комуністичних лідерів, чиї справжні тіла виставлені на загальний огляд (наприклад, мавзолей Мао Цзедуна у Пекіні). Або він може бути досить непрямим, як у місцях вулканічного руйнування (наприклад, Ісландія чи Гаваї), де взагалі не було жодної реальної смерті – сам факт того, що це могло статися, може бути достатнім, щоб надати місцю певної «темної привабливості».

Іноді зв'язок також може бути досить розпливчастим, як у різних виставках мистецтва та пропаганди соціалістичного реалізму – тут потрібно знати про основні реалії життя з а комунізму, щоб взагалі мати змогу встановити зв'язок (такі місця часто радше дивні, ніж справді темні). Проте інші місця можуть бути історично відверто темними, але сьогодні від них може не залишитися багато чого побачити (наприклад, деякі з колишніх центрах переселення японських американських у США). Деякі можуть бути досить поширеними, як-от багато військових музеїв (наприклад, IWM у Лондоні). Інші ж справді можуть бути екзотичними дивацтвами, розташованими далеко від второваних туристичних стежок, які мало хто відвідує (наприклад, Полігон у Казахстані).

«Темний туризм» – це просто зручний термін, але він охоплює широкий спектр різних типів місць, які в іншому випадку можуть мати мало спільного одне з одним.

Немає прямої відповіді на питання, чи є темний туризм етичним. Декому темний туризм здається недоречним. Він може виглядати як вуайєризм або експлуатація людських страждань.

Альтернативна точка зору полягає в тому, що темний туризм є інструментом освіти. Він може надати можливість зануритися в історію та поміркувати над трагедією. Часто відвідування місць темного туризму робить трагічні події більш «реальними», що може бути гуманізуючим.

В якості прикладу можна навести нашу країну. Незважаючи на триваючий конфлікт, кількість іноземних туристів, які відвідують Україну, різко зросла у 2024 році. Багатьох приваблює темний туризм, дослідження місць, позначених значними трагічними подіями. Іноземці, які шукають гострих відчуттів, готові платити значні суми, щоб побачити такі місця, як Буча та інші міста Київської області, які стали місцями російських воєнних злочинів навесні 2022 року. Через два з половиною роки після початку повномасштабного вторгнення ці місця воєнних злочинів стали прибутковим бізнесом. Існують тури, що тривають кілька днів або навіть тижнів, вартістю тисячі євро. Компанії також пропонують коротші екскурсії, тривалістю півдня або цілий день, до Бучі, Ірпіня та Гостомеля, які були окуповані навесні 2022 року. Іноземним туристам показують місця, де росіяни вбивали місцевих цивільних осіб. Більшість відвідувачів приїжджають зі США, а також з Великої Британії, Німеччини, Японії та Франції [2]. Не всі мешканці цінують ці тури, а деяким не подобається ідея наживатися на трагедії. Однак, вкрай важливо, щоб люди приїжджали та дізнавалися про звірства, скоєні росіянами. Безсумнівно, важливо знати про ці трагічні події та злочини, яким немає місця в XXI столітті.

Список використаних джерел:

1. Що таке «темний туризм»? URL : <https://www.dark-tourism.com/index.php/599-what-is-dark-tourism> (дата звернення: 16.10.2025).
2. Темний туризм в Україні: іноземці обирають екстремальні пригоди. URL: <https://www.uadestination.com/2024/08/21/dark-tourism-in-ukraine-foreigners-opt-for-extreme-adventures/> (дата звернення: 16.10.2025).